

غزل و اندوه

در حسب حال‌های شاعران معاصر

آن یعنی غم، در شعر پانزده تن از شاعران برجسته دوره معاصر از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷، (پروین اعتصامی، ملک‌الشعرای بهار، نیما یوشیج، فروغ فرخ‌زاد، رهی معیری، سهراب سپهری، سیدکریم امیری فیروز کوهی، محمد حسین شهریار، مهدی اخوان ثالث، احمد شاملو، فریدون مشیری، عماد خراسانی، سیمین بهبهانی، هوشنگ ابتهاج، و محمدرضا شفیعی کدکنی) مطالبی ارائه گردید.

برای انجام این کار ابتدا دیوان‌ها و مجموعه اشعار شاعران نام‌برده مطالعه شد، حسب حال‌های آنان استخراج و نمونه‌هایی از حسب حال‌ها که موضوع غم در آن‌ها بارز بود، تحلیل گردید.

در این مقاله، متوجه خواهیم شد که با توجه به تغییر و تحول سیاسی و اجتماعی و تحولات محتوایی و هنجارشکنی‌های نیمایی در شعر معاصر، شاعران نام‌برده، با تأثیرپذیری از اوضاع نامساعد اجتماعی، موضوع غم را بیشتر از هر موضوع دیگری در حسب حال‌هایشان به تصویر کشیده‌اند و در دو سبک کلاسیک و نو در قالب‌های مختلف با بیانی شیوا و گیرا با روشی جدید به سرودن حسب حال‌های غمگینانه پرداخته‌اند.

غم: (اشک، اندوه، حزن، غصه، غم آمدن شب، غم آمدن عید، غم ابدی، غم بی‌وفایی محبوب، غم عشق، گریه)

موضوع غم یکی از پرکاربردترین موضوع حسب حال‌های پانزده شاعر معاصر (۱۳۵۷ - ۱۳۰۰) به ترتیب تاریخ وفات

کلیدواژه‌ها: ادبیات غنایی، شعر معاصر، حسب حال، غم، تحلیل

مقدمه

یکی از احساسات درونی که بنابر دلایل گوناگون، شخص را تحت فشار قرار می‌دهد، غم است. شاعران فارسی زبان از دیرباز موضوع غم را در شعرشان به کار برده‌اند و حسب حال‌های غمگینانه فراوانی سروده‌اند. در دوره معاصر که شعر دچار تغییر و تحول شد، غم نیز به شیوه جدیدی به حسب حال‌های شاعران معاصر راه یافت، از حالت شخصی فراتر رفت و با غم اجتماعی توأم گردید.

ادبیات غنایی زیباترین و رساترین گونه ادبی است که موجب برانگیخته شدن احساسات و عواطف می‌شود. یکی از گونه‌های ادب غنایی حسب حال است. حسب حال نوشته یا سروده‌ای است که نویسنده یا شاعر تحت تأثیر عواطف و احساسات، در آن احوال کنونی روحی و فکری خود را شرح می‌دهد. از آنجا که غم نیز یکی از احساسات درونی انسان است با ادبیات غنایی و یکی از گونه‌های متنوع آن، یعنی حسب حال، ارتباط پیدا می‌کند. از حسب حال و موضوعات گوناگون آن در کتاب‌های آموزشی دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها به‌طور مختصر سخن گفته شده است اما این توضیحات مختصر برای این گونه ادبی کافی نیست.

در این مقاله کوشش فراوان شده، تا از حسب حال و یکی از موضوعات پرکاربرد

چکیده

غم یکی از احساسات درونی انسان‌هاست که بنا به دلایل گوناگون، شخص را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ادبیات غنایی زیباترین گونه ادبی است که موجب برانگیخته شدن احساسات و عواطف می‌شود. یکی از گونه‌های ادب غنایی حسب حال است. حسب حال نوشته یا سروده‌ای است که در آن نویسنده یا شاعر تحت تأثیر عواطف، احوال روحی و فکری کنونی خود را شرح می‌دهد.

از آنجا که غم یکی از احساسات درونی انسان است، با ادبیات غنایی و حسب حال ارتباط پیدا می‌کند. از حسب حال و موضوعات گوناگون آن در کتاب‌های آموزشی دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها به‌طور مختصر سخن گفته شده است اما این توضیحات مختصر کافی نیست. در این مقاله، کوشش فراوان شده است تا از حسب حال و یکی از موضوعات پرکاربرد آن، یعنی غم، در شعر پانزده تن از شاعران برجسته معاصر از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷، مطالبی ارائه گردد. برای انجام این کار، ابتدا دیوان‌ها و مجموعه اشعار پانزده شاعر معاصر مطالعه شد و حسب حال‌های آنان استخراج و نمونه‌هایی از حسب حال‌هایی که به موضوع غم پرداخته بودند، تحلیل گردید. در این مقاله، متوجه خواهیم شد که شاعران معاصر با بیانی شیوا و گیرا و با روشی جدید به سرودن حسب حال‌هایی با موضوع غم پرداخته‌اند.

غزل

منابع

۱. آل احمد، جلال؛ نیما چشم جلال بود، انتشارات تابش، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۶.
۲. ابتهاج، هوشنگ؛ سیاه مشق، انتشارات کارنامه، چاپ بیستم، تهران، ۱۳۸۵.
۳. اخوان ثالث، مهدی؛ آخر شاهنامه، انتشارات مروارید، چاپ هجدهم، تهران، ۱۳۸۴.
۴. ترا ای کهن بوم و بر دوست دارم، انتشارات مروارید، چاپ نهم، تهران، ۱۳۸۹.
۵. امیری فیروزکوهی، سیدکریم؛ دیوان اشعار، انتشارات سخن، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۹.
۶. بهار، محمد تقی (ملک‌الشعرا)، دیوان اشعار ملک‌الشعراى بهار، انتشارات توس، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۰.
۷. بهبهانی، سیمین؛ مجموعه اشعار، انتشارات نگاه، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۲.
۸. پورنامداریان، تقی؛ سفر در مه (تأملی در شعر احمد شاملو)، انتشارات نگاه، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۱.
۹. جورکش، شاپور؛ بوطیقای شعر نو، انتشارات سپهر، چاپ دوم، تهران، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۵.
۱۰. حقوقی، محمد؛ شعر زمان ما (نیما یوشیج)، انتشارات نگاه، چاپ نهم، تهران، ۱۳۹۱.
۱۱. رهی معیری، محمد حسین؛ دیوان رهی معیری، انتشارات نگاه، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۷.
۱۲. سپهری، سهراب؛ هشت کتاب، انتشارات سرای آرتمان، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۹.
۱۳. شاملو، احمد؛ مجموعه آثار، دفتر یکم، انتشارات نگاه، چاپ هشتم، تهران، ۱۳۸۷.
۱۴. شفیعی کدکنی، محمدرضا؛ آینه‌ای برای صداها، انتشارات علمی، چاپ هفتم، تهران، ۱۳۹۰.
۱۵. هزاره دوم آهوی کوهی، انتشارات علمی، چاپ ششم، تهران، ۱۳۹۰.
۱۶. شهریار، محمد حسین؛ دیوان کامل شهریار به انضمام کلیات اشعار ترکی شهریار «حیدر بابا یا سلام» (۴ جلدی) با مقدمه، تصحیح و تعلیقات حمید محمدرزاده، انتشارات نگاه، چاپ بیستم، تهران، ۱۳۸۰.
۱۷. عماد خراسانی، عمادالدین؛ دیوان عماد خراسانی، انتشارات نگاه، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۸۵.
۱۸. فرخ‌زاد، فروغ؛ دیوان کامل اشعار فروغ با مقدمه بهروز جلالی، انتشارات مروارید، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۷.
۱۹. مشیری، فریدون؛ بازتاب نفس صبحدمان، کلیات اشعار (دو جلد)، انتشارات چشمه، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۸۴.
۲۰. معین، محمد؛ فرهنگ فارسی (۶ جلد) انتشارات امیرکبیر، چاپ هشتم، تهران، ۱۳۷۱.

و سپس به تحلیل شعرهای غمگینانه شاعران معاصر نام برده می‌پردازیم. غم در فرهنگ معین این‌گونه معنی شده است. «غم: ۱. اندوه، حزن. هم؛ ج غمان، غم‌ها، غموم به عشق. (ترکیب اضافی به حذف مضاف‌الیه):

عشق تو بلای دل درویش من است بیگانه نمی‌شود مگر خویش من است گفتم سفری کنم ز غم بگریزم منزل منزل غم تو در پیش من است (منسوب به ابوسعید ابی‌الخیر)» (معین، ۱۳۷۱، ذیل: غم)

غم در اصطلاح یکی از احساسات درونی انسان‌هاست که بنابر دلایل گوناگونی شخص را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مسائل و مشکلات و دردها و رنج‌هایی، که به دلیل شخصی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، مذهبی، اقتصادی و... وجود انسان را آزرده می‌نمایند، سبب می‌شوند که احساس انسان تحت تأثیر این مشکلات قرار گیرد و وجودش غمگین شود و این غم درونی خود را با معنی‌هایی مانند: (حزن، اشک، غصه، گریه و...) بروز دهد. با توجه به اینکه شاعران همواره وجود لطیف و حساسی داشته‌اند، بیشتر از اشخاص دیگر تحت تأثیر احساسات قرار گرفته‌اند و غم و ناراحتی‌های خود را به شیوه‌های گوناگونی در شعر خود آشکار ساخته‌اند. در ادبیات معاصر فارسی، که از نظر سیاسی و اجتماعی فضای جامعه از هر دوره دیگر نامساعدتر بوده‌است، شاعران معاصر نام‌برده هم در این دوره بیشتر از هر دوره دیگر، تحت تأثیر احساسات درونی قرار گرفته و غم را بیشتر از هر موضوع دیگری در حساب‌حال‌هایشان به کار برده‌اند. آن‌ها غم‌های خود را با اشک و اندوه و حزن و غصه و گریه، همراه ساخته‌اند و از غم آمدن شب، غم آمدن عید، غم ابدی، غم بی‌وفایی از محبوب، غم عشق و... فراوان در شعرشان سخن گفته‌اند. ما در اینجا، طبق حروف الفبا از موضوع غم و زیر مجموعه‌های آن، نمونه‌هایی از اشعار این شاعران را با تحلیل مختصری بیان می‌کنیم.

ادامه مطلب در وبگاه مجله

(پروین اعتصامی، ملک‌الشعرا بهار، نیما یوشیج، فروغ فرخ‌زاد، رهی معیری، سهراب سپهری، سیدکریم امیری فیروزکوهی، محمد حسین شهریار، مهدی اخوان ثالث، احمد شاملو، فریدون مشیری، عماد خراسانی، سیمین بهبهانی، هوشنگ ابتهاج، و محمدرضا شفیعی کدکنی) می‌باشد.

اوضاع ناپه‌سامان سیاسی و اجتماعی ایران در آغاز قرن چهاردهم و چگونگی سرکوب جنبش‌های آزادی‌خواهانه‌ای که در گوشه و کنار ایران وجود داشت و روی کار آمدن رضاخان و سرکوب انقلابیون، دربند کشیدن نیروهای سیاسی و بستن روزنامه‌های آزادی‌خواه و... سبب شد، بیشتر جوانانی که در اندیشه بهبود مملکت

در دوره معاصر غم و اندوه رنگ دیگری می‌گیرد و شاعران تحت تأثیر مسائل سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه غم را به شیوه‌های گوناگونی در شعر خود به کار برده‌اند

بودند، از جمله شاعران حساس دوره معاصر، دچار نوعی سرخوردگی و ناامیدی شوند و این سرخوردگی و ناامیدی آن‌ها را غمگین و ناراحت سازد و آن‌ها موضوعات شعرشان را در چارچوب همین مسائل بیان کنند

همان‌طور که اشاره کردیم، یکی از اساسی‌ترین موضوعاتی که شاعران معاصر در این دوره، در شعرشان به کار بردند، موضوع غم و اندوه است. غم و اندوه موضوعی بوده است که در طول دوران‌های گذشته تاکنون همواره در شعر شاعران ایرانی وجود داشته است اما در دوره معاصر غم و اندوه رنگ دیگری می‌گیرد و شاعران تحت تأثیر مسائل سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه غم را به شیوه‌های گوناگونی در شعر خود به کار برده‌اند. قبل از اینکه نمونه‌های شعرشان را ذکر کنیم، ابتدا مطالبی را در مورد غم عنوان می‌کنیم